

ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ' ΤΑΞΗΣ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΕΜΠΤΗ 7 ΙΟΥΝΙΟΥ 2001
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ:
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

Για να απαντήσει κανείς στο ερώτημα, ποιος είναι ο ρόλος των διανοουμένων της εποχής μας, πρέπει να έχει διευκρινίσει τι εννοεί με τον όρο "διανοούμενος".

Συνήθως προϋποθέτουμε ότι ένας διανοούμενος πρέπει να είναι ένας άνθρωπος μορφωμένος. Όμως κάθε μορφωμένος δεν είναι και διανοούμενος. Από τον διανοούμενο δεν περιμένει κανείς απλώς να έχει πλούσιες γνώσεις, να είναι καλλιεργημένος ή να κατέχει μια ειδικότητα. Γιατί ο διανοούμενος είναι, όπως δηλώνει και η λέξη, ένας άνθρωπος, που διανοείται κι αυτό σημαίνει, ότι είναι ένας άνθρωπος, που δεν δέχεται τα πράγματα, όπως του προσφέρονται, αλλά τα περνά μέσ' από τη δοκιμασία της δικής του διάνοιας — είναι με άλλα λόγια ένα πνεύμα κριτικό όχι μόνο σε ό,τι αφορά τους άλλους αλλά και σ' ό,τι αφορά τον εαυτό του.

Η κριτική στάση του διανοούμενου τον συνδέει με την διαμαρτυρία. Επειδή ασκώντας κριτική δεν συμβιβάζεται με τα καθιερωμένα, ο διανοούμενος επαναστατεί και διαμαρτύρεται. Το καθιερωμένο σε όλους τους τομείς μοιάζει να είναι ένα σύστημα προσαρμογής δοσμένο από πριν, που λειτουργεί σαν ένας μηχανισμός. Ο διανοούμενος στη δεδομένη περίπτωση αντιπροσωπεύει το πρόσωπο, που αντιστέκεται στον μηχανισμό των θεσμών. Η διαμαρτυρία του είναι μια στάση αρνήσεως, όμως αποτελεί προϋπόθεση για μια θετική αντιμετώπιση, γιατί αίρει την παθητική αδιαφορία, με την οποία οι μάζες δέχονται τα πράγματα.

Η κριτική στάση εξάλλου προβαίνει μεσ' από μια απόσταση. Σε μια εποχή σαν τη δική μας, που ο άνθρωπος δεν έχει σχεδόν άλλη εκλογή παρά μόνον ανάμεσα στο πνεύμα της συλλογικής συμπεριφοράς ή της απομόνωσης, το να πάρει κανείς απόσταση από τα πράγματα είναι δύσκολο: γιατί απόσταση αφ' ενός σημαίνει διάσταση προς την παθητική προσαρμογή, αφ' ετέρου όμως δεν σημαίνει και ρήξη με την πραγματικότητα.

Ο διανοούμενος έχει την δύναμη να αποσπάται από τα πράγματα — τις πολιτικές θέσεις, τις καλλιτεχνικές τεχνοτροπίες, τα αξιώματα της συμβατικής ηθικής, τους κοινωνικούς θεσμούς και τα λογής συνθήματα, όχι για να μείνει έξω από την πρακτική ζωή αλλά για να αναμετρηθεί μαζί της.

Η θέση του διανοούμενου μοιάζει κατά πολύ μ' εκείνη του Σωκράτη. Ξεχωρίζοντας από τους πολλούς δεν είναι ένας επαίτων*, δεν είναι ο ειδικός μιας τέχνης, αλλά αυτός, που ανοίγεται προς το όλον κινδυνεύοντας όμως να χαθεί μέσα στην αοριστία. Για να μη χαθεί μέσα στην αοριστία — την ανεύθυνη θεωρητικολογία — ο διανοούμενος σήμερα χρειάζεται πάνω απ' όλα μια υπεύθυνη περισυλλογή. Ο διασκορπισμός της εποχής μας δεν εμφανίζεται μόνο μέσα στην αύξουσα εξειδίκευση, αλλά και μέσα στην καταναλωτική συνείδηση του σημερινού ανθρώπου στη σχέση του με τα αγαθά, που του προσφέρονται στον τομέα της διαβίωσης ή της ψυχαγωγίας.

Για την περισυλλογή του αυτή, που είναι διπλή, δηλ. αφορά τα γύρω του και τον εαυτό του, ο διανοούμενος της εποχής μας έχει λοιπόν να παλαίψει σκληρά. Η περισυλλογή του δεν είναι μια ασκητική φυγή, είναι μια υπεύθυνη περισυλλογή, που κατορθώνει να ξεπεράσει την επικαιρότητα και να προσδώσει στη στιγμή το βάθος της μνήμης και του σχεδιασμού. Τον διανοούμενον, αν είναι ζωντανός πνευματικός άνθρωπος, δεν τον ενδιαφέρει τόσο το παρελθόν και το μέλλον όσο το παρόν. Το παρόν είναι αυτό, μέσα στο οποίο δοκιμάζεται.

(Κώστα Π. Μιχαηλίδη, *Οικείωση, και Αλλοτριώση* διασκευή)

- A.** Για την προετοιμασία μιας ομαδικής εργασίας στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας, διάβασες το παραπάνω κείμενο. Να γράψεις μια περίληψη του κειμένου αυτού, με την οποία θα ενημερώσεις τα άλλα μέλη της ομάδας σου για το περιεχόμενό του (80 – 100 λέξεις).

(Μονάδες 25)

Απάντηση:

Ο δοκιμιογράφος επιχειρεί να προσδιορίσει το ρόλο των σύγχρονων διανοουμένων. Αποσαφηνίζει τον όρο «διανοούμενος» τονίζοντας ότι διαφοροποιείται από τον μορφωμένο άνθρωπο επειδή χαρακτηρίζεται από κριτική διάθεση. Η στάση αυτή συνιστά αντίσταση στο κατεστημένο και προϋπόθεση άρσης της παθητικότητας των πολλών. Απορρέει δε από συνειδητή απόσταση που δεν αποτελεί ούτε παθητική αποδοχή ούτε στείρα άρνηση της πραγματικότητας. Αντιθέτως εκφράζει γόνιμη αντιπαράθεση με τη ζωή. Επειδή όμως η προσπάθεια για συνολική θεώρηση της πραγματικότητας μπορεί να καταλήξει σε ανούσια θεωρητικολογία, ο διανοούμενος πρέπει να διέπεται από «υπεύθυνη περισυλλογή». Αυτό σημαίνει αγώνα στο παρόν και υπέρβαση του επικαιρικού χαρακτήρα των γεγονότων.

(98 λέξεις)

- B1.** Να αναπτύξετε σε 60-80 λέξεις το νόημα του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου:
«Ο διασκορπισμός της εποχής μας δεν εμφανίζεται μόνο μέσα στην αύξουσα εξειδίκευση, αλλά και μέσα στην καταναλωτική συνείδηση του σημερινού ανθρώπου στη σχέση του με τα αγαθά, που του προσφέρονται στον τομέα της διαβίωσης ή της ψυχαγωγίας.»

(Μονάδες 5)

Απάντηση:

Χαρακτηριστικό φαινόμενο της εποχής μας, ο διασκορπισμός, εντοπίζεται στο εργασιακό επίπεδο, με την εξειδίκευση, και στην καθημερινή ζωή, με την καταναλωτική συμπεριφορά στη διαβίωση και στη διασκέδαση. Συγκεκριμένα, η πολυδιάσπαση στην επεξεργασία και εφαρμογή της γνώσης συνεπάγεται πνευματική μονομέρεια και αδυναμία καθολικής εποπτείας των εξελίξεων. Από την άλλη μεριά, οι μηχανισμοί που επιβάλλουν με υλικά αγαθά την ικανοποίηση πλασματικών αναγκών από τη συνεχή εναλλαγή της μόδας στην ψυχαγωγία οδηγούν στον κατακερματισμό του βίου και ευνοούν τη στιγμιαία εκτόνωση σε βάρος της ψυχικής και πνευματικής ακεραΐωσης.

- B2.** «Συνήθως προϋποθέτουμε ... ή της ψυχαγωγίας.» Για κάθε παράγραφο του αποσπάσματος αυτού να γράψετε έναν πλαγιότιτλο.

(Μονάδες 5)

Απάντηση:

- §2 Ο διανοούμενος διαφοροποιείται από τον μορφωμένο άνθρωπο γιατί χαρακτηρίζεται από κριτική διάθεση απέναντι στους άλλους και στον εαυτό του.
- §3 Η στάση του διανοούμενου συνιστά αντίσταση απέναντι στο κατεστημένο, που είναι αναγκαία συνθήκη για να αρθεί η παθητικότητα των πολλών.
- §4 Η στάση του απορρέει από συνειδητή απόσταση, που δεν αποτελεί ούτε παθητική αποδοχή της πραγματικότητας ούτε στείρα άρνησή της.

- §5 Η απόσταση του διανοούμενου από τα πράγματα δεν αποτελεί αναχωρητισμό αλλά γόνιμη αντιπαράθεση με τη ζωή.
- §6 Σε μια εποχή επιμερισμού γνώσεων και ενδιαφερόντων η προσπάθεια για συνολική θεώρηση της πραγματικότητας μπορεί να καταλήξει σε ανούσια θεωρητικολογία, αν ο διανοούμενος δε διέπεται από «υπεύθυνη περισυλλογή».

B3. Να γράψετε από ένα συνώνυμο για κάθε μια από τις παρακάτω λέξεις με τη σημασία που έχουν στο κείμενο: **περισυλλογή, συμβιβάζεται, αοριστία, διαμαρτυρία, ενδιαφέρει, διάνοια.**

(Μονάδες 6)

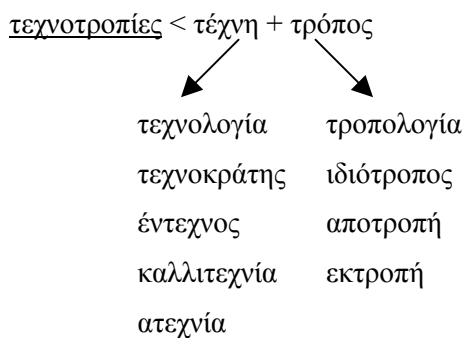
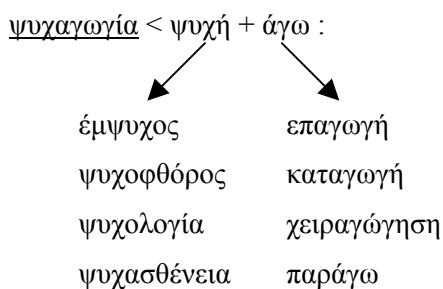
Απάντηση:

- περισυλλογή :** στοχασμό, αυτοσυγκέντρωση, συλλογισμό
- συμβιβάζεται :** συμμορφώνεται, συμφωνεί
- αοριστία :** ασάφεια, γενικολογία, σύγχυση
- διαμαρτυρία :** αμφισβήτηση, διαφωνία, αντίρρηση, αντίδραση.
- ενδιαφέρει :** αφορά, απασχολεί, προβληματίζει
- διάνοια :** σκέψη, συλλογιστική, πνευματικότητα.

B4. ψυχαγωγία, τεχνοτροπίες: Να σχηματίσετε τέσσερις νέες σύνθετες λέξεις χρησιμοποιώντας για καθεμιά από ένα (διαφορετικό κάθε φορά) συνθετικό των παραπάνω λέξεων.

(Μονάδες 4)

Απάντηση:

B5. όμως, ή, γιατί, αλλά (το πρώτο του κειμένου), **με άλλα λόγια**: Ποια νοηματική σχέση εκφράζει η χρήση καθεμιάς από τις παραπάνω λέξεις στη δεύτερη παράγραφο του κειμένου;

(Μονάδες 5)

Απάντηση:

- όμως :** δηλώνει αντίθεση με το περιεχόμενο της προηγούμενης πρότασης «ένας διανοούμενος ... μορφωμένος» (αλλά παράλληλα έχει και προσθετική λειτουργία, δηλαδή διευρύνει το νόημά της.)
- ή :** έχει καθαρά διαζευκτική λειτουργία (ή καλλιεργημένος ή ειδικευμένος).
- γιατί :** αιτιολογεί το νόημα της προηγούμενης περιόδου («από τον διανοούμενο ... ειδικότητα»).
- αλλά :** έχει αντιθετική λειτουργία, παρουσιάζει μία διαφορετική επιλογή (δεν δέχεται απλά τα πράγματα όπως του προσφέρονται αλλά τα περνά μέσα από τη δοκιμασία της δικής του διάνοιας).
- με άλλα λόγια :** είναι επεξήγηση, αποσαφηνίζει το προηγούμενο νόημα (τα περνά μέσ' από τη δοκιμασία της δικής του διάνοιας, δηλαδή είναι ένα πνεύμα κριτικό).

Γ. Σας δίνεται η ευκαιρία, με αφορμή μια πολιτιστική εκδήλωση του σχολείου σας, να συναντήσετε έναν διανοούμενο. Ποιες σκέψεις σας θα του εκθέτατε σχετικά με το πώς πρέπει να συμβάλει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που απασχολούν σήμερα τη νεολαία; (Να καταγράψετε τις σκέψεις σας αυτές σ' ένα δοκίμιο πειθούς 500-600 λέξεων, το οποίο θα του επιδώσετε κατά τη συνάντησή σας.)

(Μονάδες 50)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

A. ΠΡΟΛΟΓΟΣ:

Γενική παρουσίαση των προβλημάτων της νεολαίας:

- Νεολαία = η ηλικιακή ομάδα μεταξύ της ύστερης φάσης της εφηβείας και των πρώτων σταδίων της ωριμότητας
- Προβλήματα που τους απασχολούν σε σχέση:

α. με το συνάνθρωπο * αδιέξοδα επικοινωνίας

* εποχή αλλοτριωμένων σχέσεων

β. με την κοινωνία * επιλογή επαγγέλματος ή εξασφάλιση απασχόλησης σε εποχή οικονομικής κρίσης και ανεργίας

*προσδιορισμός του ρόλου τους σε σχέση με τις ευρύτερες κοινωνικοπολιτικές διεργασίες σε εποχή όξυνσης διεθνών / παγκόσμιων προβλημάτων και κοινωνικών αδιεξόδων, όπως η όξυνση του υλιστικού πνεύματος, των φαινομένων κοινωνικής παθογένειας (κρίση Δημοκρατίας / παγκοσμιοποίηση / οικολογική καταστροφή / ειρήνη).

γ. με τον εαυτό τους

* Σε μια κρίσιμη μεταιχμιακή περίοδο της ζωής τους απαιτείται εν μέσω υπαρξιακών ανησυχιών να συνειδητοποιήσουν τον εαυτό τους – να προσδιορίσουν τους στόχους και τα όνειρά τους – να διακρίνουν τα θεμιτά / επιθυμητά μέσα αυτοπραγμάτωσής τους

Μεταβατική §:

Ο ρόλος των πνευματικών διανοουμένων για την υπερπήδηση των προβλημάτων των νέων είναι καίριος, **επειδή διαθέτουν:**

- **γνώσεις** (γενικές και ειδικές), οπότε έχουν τη δυνατότητα να αναζητήσουν τις ορθές επιλογές / λύσεις και
- **κύρος**, λόγω του ότι είναι δημόσια πρόσωπα, οπότε μπορούν να επηρεάζουν καταστάσεις και με το λόγο τους να διαμορφώσουν συνειδήσεις.

υπό την προϋπόθεση ότι:

- είναι **αποσυνδεδεμένοι από τα οφέλη**, δρώντας εκτός των υλικών μεγεθών της πραγματικότητας, αλλά χωρίς να αποστασιοποιούνται από την τύρβη των καθημερινών προβλημάτων.
- είναι **θετικά στρατευμένοι στην υπηρεσία του συνόλου**, αναλαμβάνοντας τις κοινωνικές ευθύνες.

B. ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

Με ποιους τρόπους ο διανοούμενος έχει τη δυνατότητα να συμβάλει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που απασχολούν τη νεολαία;

§α

εκλαϊκείωση της γνώσης

«Ο διανοούμενος ανασύροντας την κοινωνία και ειδικά τους νέους από το σκότος της αμάθειας, την προασπίζει από το τεχνητό σκότος που επιχειρούν να απλώσουν γύρω της οι επιτήδριοι και οι πονηροί»

- εξάλειψη παντοειδών φανατισμών και ανύψωση της πνευματικής στάθμης του λαού και ειδικότερα της νεολαίας
- αφύπνιση και διαμόρφωση των νέων, πνευματική ωρίμανσή τους και δυνατότητα άσκησης κριτικής απέναντι στα προβλήματα του κόσμου και τα προσωπικά τους αδιέξοδα.

§β

με άσκηση κριτικής και έλεγχο των κακώς κειμένων προτείνοντας πρωτοποριακές ιδέες για την αντιμετώπισή τους και επινόηση μοντέλων ζωής λειτουργικότερων που παράγουν νέες ιδεολογίες και χαράσσουν καινούρια ιστορικά δρομολόγια.

- καταπολέμηση των αναχρονιστικών αντιλήψεων που περιχαράκωνουν τη δράση της νεολαίας
- προσανατολισμός της κοινωνίας προς καινοτόμες επιλογές που συνάδουν με το ρηξικέλευθο και ανανεωτικό πνεύμα των νέων
- ανατροπή των κακώς κειμένων

5

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τα ζητούμενα στο μάθημα της Έκφρασης – Έκθεσης της Γ΄ Λυκείου κρίνονται βατά χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες. Το θέμα της παραγωγής λόγου έχει διδαχθεί αναλυτικά (από το βιβλίο *Μορφές Πειθούς*, τχ.2, εκδ. ΩΘΗΣΗ, σσ.390-391) Όμοια και τα θέματα του καταναλωτισμού και εξειδίκευσης που ζητούνται από την ερώτηση ανάλυσης Β1 (αναλυτικά (από το βιβλίο *Μορφές Πειθούς*, τχ.2, εκδ. ΩΘΗΣΗ, σσ.199-201, 384).